

Een succesvolle introductie voor brugklassers

T.G.A. Wijnveen (Erik), 0327867

Begeleider: drs. B.G.J. Wansink

Januari 2010

1. Introductie

In het scholingstraject van Nederlandse jongeren zitten enkele grote transities. Eén van de meest ingrijpende transities waar (bijna) alle leerlingen mee te maken krijgen is de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs. Vanuit een vertrouwde situatie, namelijk op een bekende (kleine) school met een vaste klas en een beperkt aantal leraren krijgen de leerlingen ineens te maken met een nieuw gebouw, nieuwe mensen, een (gedeeltelijk) andere onderwijsaanpak, (meer) huiswerk, nieuwe vakken en vaak een grotere reisafstand. Voor leerlingen die extra aandacht behoeven is de overstap gevoelsmatig nog groter dan voor andere leerlingen.

Er is de laatste tijd vanuit de overheid aandacht voor deze overstap en de bijbehorende problemen. Er wordt ook gewerkt aan onderzoek en programma's om scholen hierbij te helpen. De inspectie van het Onderwijs heeft er onder andere een rapport over opgesteld¹, deze aandacht betreft echter vaak slechts de overdracht van informatie betreffende de leerlingen en het afstemmen van leerinhoud en didactische methode tussen de verschillende scholen. Minder aandacht is er voor 'de opstart' van leerlingen op hun nieuwe school. Er zijn gelukkig uitzonderingen, zo biedt de website 'overgangpovo.nl' veel informatie aan over allerlei praktische zaken met betrekking tot de kennismaking van de leerling met de nieuwe school. Dit betreft zowel de introductieweek als de verdere begeleiding in het eerste jaar. Doel daarbij is het vertrouwd raken met de nieuwe school en de bijbehorende manieren.

Het behoeft geen betoog dat het voor een brugklasleerling van belang is dat hij/zij vertrouwd raakt met de school en weet wat er van hem/haar verwacht wordt. Dit geeft zekerheid en veiligheid. Daarnaast is het ook van belang dat hij/zij zich prettig voelt in de groep, ook dit draagt bij aan de veiligheid. Een veilig schoolklimaat is een belangrijke voorwaarde voor het welbevinden en goed presteren van leerlingen.²

Dit onderzoek focust zich op de bijdrage die een VO-school middels een introductieprogramma kan bieden aan het gevoel van veiligheid bij de brugklasleerlingen. De onderzoeksvraag luidt: Welke onderdelen van de introductie voor brugklassers zijn succesfactoren bij het creëren van een veilige sociale omgeving voor de brugklassers?

---

¹ Inspectie van het Onderwijs (mei 2007). *Aansluiting voortgezet onderwijs op het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

² Vergelijk oa: 'pijlers voor veiligheid' op www.kpcgroep.nl: 'Leerlingen die zich in sociaal-emotioneel opzicht vrijuit kunnen ontwikkelen, weten zich gezien en presteren daardoor ook beter'.

2. Theoretisch kader

Spanning

Lucey en Reay³ wijzen er, op basis van een in Londen uitgevoerd onderzoek, op dat de overgang naar de middelbare school altijd gepaard gaat met een bepaalde mate van gezonde spanning. Daarnaast kan er sprake zijn van ongezonde spanning, die groei en leren in de weg staat. Volgens hun onderzoek zijn de belangrijkste aspecten waaruit deze ongezonde spanning kan ontstaan: de angst voor de grote nieuwe school en de angst voor pestgedrag. Leerlingen stappen over van de relatief kleine en overzichtelijke basisschool naar de veel grotere middelbare school. Ze kunnen onzeker zijn over wat ze moeten gaan doen, hoe alles werkt en hoe ze hun weg gaan vinden in de nieuwe school. Het tweede aspect betreft de omgang met elkaar. Men komt terecht in een nieuwe groep en leerlingen kunnen onzeker zijn over hoe men in die nieuwe klas met elkaar om gaat. Ook de vraag hoe leraren met hen omgaan kan hierin meespelen.

Groepsdynamica

In zijn *Handboek Groepsdynamica*⁴ beschrijft Remmerswaal de fases waar een groep doorheen gaat. Zijn inzichten kunnen ook behulpzaam zijn bij het begeleiden van een brugklas, omdat ook dat een nieuwe groep is. Remmerswaal onderscheidt de volgende fases:

1. Voorfase
2. Oriëntatiefase
3. Machtsfase
4. Affectiefase
5. Fase van de autonome groep

Toegepast op een brugklas is de voorfase de fase waarin de leerlingen besluiten naar een bepaalde school te gaan en de aanmeldingsprocedure. Het eerste moment waarop ze als klas bij elkaar komen in het nieuwe jaar is het begin van de oriëntatiefase. In deze fase leunt de klas sterk op de aanwezig structuur (die gegeven dient te worden door de school) en wordt kennisgemaakt met elkaar. Men probeert helder te krijgen hoe men in de groep met elkaar omgaat, wat acceptabel is en wat niet en welke grenzen er zijn.

In de machtsfase die er op volgt zoeken de leerlingen uit hoeveel macht en invloed ze hebben. Wie heeft er macht/invloed over wat is een belangrijke vraag. Iedere leerling zal proberen een zo comfortabel mogelijke positie te bezetten. De groep kan desintegreren of cohesiever worden.

De eventuele volgende fase is die waarin de afstand en nabijheid centraal staan, de affectiefase. De leerlingen maken een keuze over hoe persoonlijk ze met hun verschillende klasgenoten willen om gaan.

---

³ Lucey, H. & Reay, D. (2000) Identities in Transition: anxiety and excitement in the move to secondary school, *Oxford Review of Education*, Vol. 26 (2), pp.191-205.

⁴ Remmerswaal, J. *Handboek Groepsdynamica, een nieuwe inleiding op theorie en praktijk*, Uitgeverij H. Nelissen, Soest, 1998.

Basis behoeften

In een rapport voor het ministerie van OCW heeft de KPC een rapport⁵ opgesteld waarin onder andere de basisbehoeften van leerlingen voor een veilige school worden benoemd. Genoemd worden:

- Zich veilig voelen
- Invloed hebben
- Persoonlijk contact

Onder het veilig voelen valt de fysieke veiligheid, maar ook de sociale veiligheid; dit wordt met name bereikt als de leerlingen voelen dat ze bij de groep horen (de klas, of een deel van de klas bijv.), en als er in de school goed om wordt gegaan met pestgedrag en afwijkende meningen. Als de leerlingen merken dat ze invloed hebben, dat er naar hen geluisterd wordt, zullen ze zich gewaardeerd voelen. Het hebben van persoonlijk contact heeft daar ook mee te maken: als er persoonlijke relaties zijn tussen leerlingen onderling, maar ook tussen leerlingen en docenten zullen ze zich in willen zetten en voelen ze zich betrokken bij anderen.

Uitgangspunten

Op basis van eigen ervaring, de literatuur en enkele informele gesprekken met leerlingen komen we tot een drietal factoren die waarschijnlijk van belang zijn voor een gevoel van (sociale) veiligheid voor de leerlingen.

Het onderzoek van Lucey & Reay maakt duidelijk dat duidelijkheid over de gang van zaken op school belangrijk is om een gevoel van onveiligheid weg te nemen. Deze duidelijkheid geeft houvast. Het ligt dus in de lijn der verwachtingen dat het geven van duidelijkheid over praktische zaken tijdens de introductie, bijdraagt aan de sociale veiligheid.

Alle besproken literatuur geeft daarnaast aan dat de omgang met elkaar en de sfeer cruciaal is. Er moet duidelijkheid komen over de omgang met elkaar, en uiteraard is daarbij de gewenste uitkomst dat iedereen het gevoel heeft bij de groep te horen en men prettig met elkaar omgaat. Het lijkt dus van belang om er in de introductie voor te zorgen dat de kennismaking goed kan verlopen, in een prettige sfeer. Het goed beginnen van de 'machtsfase', oftewel het in een veilige omgeving de leerlingen de ruimte geven om zich te laten zien en hun plek in te nemen, is daar een belangrijke stap in.

Tot slot lijkt de rol van de mentor ook belangrijk. Allereerst is hij de aangewezen docent om het persoonlijk contact aangaan en de leerling laten merken dat zijn/haar mening van belang is. Het rapport van de KPC-groep maakt duidelijk dat daarmee aan twee basisbehoeften tegemoet gekomen wordt. Ook kan de mentor in de beginfase (maar ook daarna) het proces van het uitzoeken hoe men met elkaar omgaat beïnvloeden als hij een goede verstandhouding met de groep heeft.

---

⁵ KPC-groep, *De verbindende school, herstelrecht in het Nederlandse onderwijs*, 2005.

Samenvattend zijn de uitgangspunten de volgende:

1. Duidelijkheid over de gang van zaken op school
2. Een prettige sfeer in de klas en het gevoel bij de groep te horen
3. Goed contact met de mentor, die je kent en hoort en in het begin de structuren aangeeft.

3. Methode

Vanuit de literatuur en een kleine enquête in een brugklas zijn we gekomen tot aannames over welke aspecten belangrijk zijn in een introductie. Aan de hand van deze aannames is een vragenlijst gemaakt, deze af is genomen in brugklassen op drie verschillende scholen. De vragenlijst is geanalyseerd op factoren om zo te kijken welke elementen significant bijdragen aan een gevoel van veiligheid op school

De onderzoeksgroep

Naar aanleiding van de genoemde verwachtingen is een vragenlijst opgesteld, welke afgenomen is in drie Havo/VWO brugklassen op verschillende scholen. Het betreft hier het Revius Lyceum in Doorn, het Emmaus College in Rotterdam en Christelijke Scholen Gemeenschap Reggesteyn (vestiging Noetselerbergweg) in Nijverdal.

Revius Lyceum

Op het Revius Lyceum wordt gedurende de eerste twee jaar in de mentorklassen gewerkt met de 'leefstijl'-methode⁶, waarin door middel van allerlei opdrachten vele thema's besproken worden. In het eerste jaar gaat het onder andere om: kennismaken, vriendschap, luisteren, gevoelens onder woorden brengen, samenwerken, creatief denken, keuze maken etcetera.

In de introductieweek wordt veel tijd besteed met klas en mentor. De opdrachten uit leefstijl worden hiervoor gebruikt. Het programma begint op maandagmiddag, met een bijeenkomst van twee uur, met kennismaking, de eerste leefstijllessen en wat praktische zaken. Op dinsdag gaan ze verder met de leefstijllessen en is er een twee uur durende speurtocht door de school. Woensdag is er een halve dag voor leefstijllessen en praktische zaken en een halve dag voor het aanleren van een dans, met aan het eind van de middag een afsluitende dansvoorstelling en tot slot nog een klassikale afsluiting met ijs. Op donderdag beginnen de lessen.

De menoren zijn uitgeroosterd om deze drie dagen met hun mentorklas op te trekken.

Emmaus College

Op het Emmaus College is dit jaar de opzet van de introductie vernieuwd. Er is een thema gekozen 'welcome to the jungle'. Op maandag is een bijeenkomst van anderhalf uur van de klas met de mentor. Er wordt gestart met de kennismaking en de leerlingen krijgen informatie over hoe bepaalde zaken op school geregeld zijn, zoals rooster, kluisjes, de mediatheek etcetera. Dinsdag is er de hele dag een introductie programma, met drie onderdelen: zang/dans, creatief en studieles. Bij zang/dans werd een lied en dans ingestudeerd, passende bij het thema 'jungle'. Bij creatief werden er maskers bij gemaakt. Bij de studieles gaat het om een verdere kennismaking en veel instructie over leren, huiswerkmaken etcetera.

---

⁶ Zie: www.leefstijl.nl

Op woensdag of donderdag is er dan nog een middag voor de afronding van het kennismakingsprogramma, dit gebeurt weer in de mentorklassen. Die avond is er ook een ouderavond, waarbij leerlingen en ouders naar school komen. Die avond wordt onder andere de ingestudeerde dans opgevoerd.

In de tweede week is er nog een middag 'studieles' voor de brugklassen. In de vierde week is er tot slot een brugklaskamp.

CSG Reggesteyn

Bij het CSG Reggesteyn begint de eerste lesweek op maandag. Tot en met donderdagochtend is de mentor met de mentorklas ingeroosterd om wederzijds kennis te maken (alle andere lessen van de docent vallen uit). Er wordt ingezet op de persoonlijke kennismaking, namenspelletjes, vertrouwensspelletjes, samenwerking, veel activiteiten om elkaar en de mentor beter te leren kennen. Er wordt een sport/spel middag georganiseerd op het sportveld waarbij er in teams werd gevoetbald, gevolleybald, er stond een stormbaan, en nog meer teamspelletjes. Op een avonden wordt er met alle nieuwe eerste klassen gebarbecued, waarbij ook alle mentoren aanwezig zijn. Vervolgens zijn er veel dingen georganiseerd binnen de school; wie/wat is een leerlingbegeleider, wat is een leerplein, waar kan ik boeken lenen of kopietjes maken? Tot slot begint de mentor donderdagochtend samen met zijn klas, en na de kleine pauze (het 3e uur) krijgen de eerste klassen hun eerste echte lessen.

Ook daarna blijft er veel contact tussen mentor en klas. Bij de onderzochte klas heeft de mentor al na drie weken een klassenavond georganiseerd. Ook wordt er na de eerste week nog veel gesproken in de klas over de omgang met elkaar.

Het onderzoek

Op elk van de scholen is in één brugklas een vragenlijst afgenomen. De vragenlijst bestond uit 17 items over gevoel van veiligheid, sfeer in de klas, relatie met de mentor etcetera. (zie bijlage). Van deze items konden de leerlingen aangeven in hoeverre ze het er mee eens waren. Er waren drie open vragen (wat was het leukste onderdeel? Door welk onderdeel heb je je klasgenoten goed leren kennen? Door welk onderdeel heb je de school goed leren kennen?). En tot slot werd de leerlingen gevraagd de introductie een cijfer te geven en dit cijfer toe te lichten.

Bij een eerste analyse van de gegevens bleek dat er weinig verschillen zaten in de uitkomsten van de verschillende scholen. Het bleek dus niet mogelijk om aan de hand van de uitkomsten een vergelijking te maken tussen de verschillende introductieprogramma's en bepaalde onderdelen aan te wijzen als succesfactoren voor een geslaagde introductie. Dit kan waarschijnlijk deels verklaard worden door het feit dat er een zekere mate van overeenkomst was tussen de introductieprogramma's van de scholen.

Vervolgens hebben we een factor-analyse met varimax rotatie uitgevoerd op de uitkomsten. Ook is gekeken naar een relatie tussen de factoren en de uitkomsten van de verschillende scholen en het cijfer dat de leerlingen aan de introductieperiode gaven. Ook hiermee waren geen duidelijke verschillen te vinden.

Resultaten

Op basis van de eigenwaarde en het knikcriterium kwamen we tot drie factoren. De drie factoren die in de vragenlijst konden worden onderscheiden zijn als volgt samengesteld en verklaren gezamenlijk 43% van de variantie:

Factor1 (Cronbach's Alpha: 0,71) : Relatie met mentor

- Ik vind het leuk om naar school te gaan (V1: 0,71)
- Ik vond het de eerste lesdag spannend om naar school te gaan (V14: 0,70)
- Ik vond het de eerste dag van de introductie spannend om naar school te gaan (V13: 0,70)
- Tijdens de introductie had de mentor aandacht voor mij (V11: 0,63)
- Als ik iets niet weet over de gang van zaken ga ik naar mijn mentor (V10: 0,41)

Factor 2 (Cronbach's Alpha: 0,68) : Relatie met klasgenoten

- Ik trek met bijna al mijn klasgenoten op (V4: 0,71)
- Ik zit in een leuke klas (V2: 0,70)
- Door de introductie heb ik mijn klasgenoten goed leren kennen (V15: 0,48)
- Tijdens de introductie heb ik kunnen laten zien wat ik goed kan (V17: 0,41)

Factor 3: (Cronbach's Alpha: 0,580) : veiligheid en duidelijkheid

- Ik voel me veilig op school (V7: 0,76)
- Tijdens de introductie heb ik kunnen laten zien wat ik goed kan (V16: 0,58)
- Ik weet altijd welk huiswerk gemaakt moet worden (V8: 0,56)

Het valt op dat geen van de factoren een hoge alpha heeft, maar bij factor 1 en 2 is hij wel voldoende, terwijl hij bij factor 3 aan de lage kant is.

Bij factor 1 komen de items over de mentor en het al dan niet leuk vinden om naar school samen. Dit komt overeen met het hypothese dat de relatie met de mentor belangrijk is voor de leerlingen. De koppeling met het spannend vinden van de eerste introductiedag en de eerste lesdag lijkt erop te duiden dat het bij veel leerlingen een eerder genoemde 'gezonde spanning' betrof.

In factor 2 komen de items over de klasgenoten bij elkaar. Deze zijn dus duidelijk aan elkaar verbonden. De sterkste indicatieve items over het welbevinden (V1 en V7) horen niet bij deze factor. Wel hoort V2 (leuke klas) bij deze factor en ook dit is ten dele een indicatief item. Het blijkt dat het goed leren kennen van de klasgenoten en het kunnen laten zien van wat waar je goed in bent bijdragen aan een positief beeld van de eigen klas.

Factor 3 heeft een lage alpha en inhoudelijk zijn de items lastig te duiden. De titel (veiligheid en duidelijkheid) dekt dan ook niet helemaal de lading. Opvallend is dat de indicatieve item V7 hier onderdeel van is en dus samenhang vertoont met het weten welk huiswerk gemaakt moet worden en het idee hebben dat je hebt kunnen laten zien wat je kunt.

Uit de factoranalyse bleek dat sommige items niet ondergebracht konden worden bij een van de factoren:

- V3 (in de klas wordt gepest) scoorde laag op alle drie factoren en bleek bovendien een positieve correlatie te hebben met V2 (ik zit in een leuke klas). Het lijkt erop dat veel leerlingen dit item verkeerd hebben gelezen. Waarschijnlijk omdat dit één van de weinige vragen was waarin in het item de negatieve situatie beschreven werd.
- Bij V6 (mijn mentor kent mijn naam) gaven vrijwel alle leerlingen 'helemaal mee eens' aan. Dit item was daarmee niet onderscheidend
- Ook V5 (er zijn en paar klasgenoten waar ik altijd naast zit) bleek weinig zeggend omdat de klassen met een vaste klassenplattegrond werkten. De leerlingen hadden dus geen invloed op naast wie ze zaten.
- V12 (door de introductie weet ik beter hoe ik huiswerk moet maken), vertoonde een beperkte samenhang met twee factoren, maar droeg niet bij aan de factor, en is dus buiten beschouwing gelaten.

Achteraf gezien was het dus goed geweest eerst een pilot uit te voeren om de vragenlijst vervolgens te verbeteren. Dan zouden enkele items weggelaten kunnen worden en zouden voor factor drie wellicht andere meer onderscheidende items toegevoegd kunnen worden.

Uit de antwoorden op de open vragen blijkt dat op alle scholen de introductie goed gewaardeerd wordt (gemiddels: Revius: 7,2 / Reggesteijn 7,6 / Emmaus 8,5). Daarnaast worden op alle scholen de kennismakingsspellen gewaardeerd worden als nuttig onderdeel. De grote onderdelen (dansen / kamp / brugklasfeest) worden het meest genoemd als leuke onderdelen.

De speurtocht die op het Revius Lyceum gedaan werd wordt door op-één-na alle leerlingen genoemd als onderdeel waardoor ze de school goed hebben leren kennen. Wellicht dus een aanrader voor de andere scholen. Een opmerking die terugkomt bij het Revius is dat het dansen een grote rol innam. Sommige leerlingen gaven aan dat ze dansen niet leuk vonden en daarom graag ook wat anders hadden gedaan.

4. Conclusie / aanbevelingen

Dit onderzoek laat zien dat goed contact met de mentor belangrijk is voor het welbevinden van de brugklassers. Voor scholen is het dan ook belangrijk in te zetten op dit contact in de introductieperiode. De kennismakingsspellen worden door de leerlingen genoemd als goede punten van de introductie. Het lijkt van belang om tijd te nemen voor de kennismaking en dat op diverse wijzen te doen opdat alle leerlingen kunnen laten zien wie ze zijn en wat ze in huis hebben.

Het scheppen van duidelijkheid over de gang van zaken op school komt niet als duidelijke factor terug in dit onderzoek, maar is verspreid over verschillende factoren. Dit hoeft niet te betekenen dat dit niet van belang is. Wellicht zou een vragenlijst met meer en andere items op dit gebied, afgenomen bij een groter aantal leerlingen dit wel bevestigen.

Succesonderdelen zijn dus die onderdelen waarin de mentor aan het werk is met de klas. En waarin bij ze elkaar leren kennen en zichzelf kunnen laten zien. Diversiteit en één of meer grote onderdelen zijn daarbij positief.

Literatuur

- Inspectie van het Onderwijs, *Aansluiting voortgezet onderwijs op het basis onderwijs*, Utrecht, 2007.

[url: <http://www.onderwijsinspectie.nl/site/actueel/publicaties/Aansluiting+tussen+voortgezet+onderwijs+en+basisonderwijs.html>]

- Lucey, H. & Reay, D. (2000) Identities in Transition: anxiety and excitement in the move to secondary school, *Oxford Review of Education*, Vol. 26 (2), pp.191-205.

- KPC-groep, *De verbindende school, herstelrecht in het Nederlandse onderwijs*, 2005

[url: <http://www.kpcgroep.nl/Publicaties/De-verbindende-school.aspx>]

- Remmerswaal, J. *Handboek Groepsdynamica, een nieuwe inleiding op theorie en praktijk*, Uitgeverij H. Nelissen, Soest, 1998.

- www.overgangpovo.nl

Bijlage 1: vragenlijst

Beste leerling,

Graag willen we weten hoe het je op school bevalt. Daarbij willen we met name kijken naar hoe de introductie heeft bijgedragen aan een goed begin op school en wat de rol van de mentor is.

Deze enquête bestaat uit stellingen en open vragen. Als je het met een stelling oneens bent, zet dan een rondje om de 1. Als het met een stelling helemaal eens bent, zet dan een rondje om de 5. 2, 3 en 4 zitten er tussen in. De openvragen staan op de achterkant.

Als je een antwoord wilt veranderen, zet dan een kruisje door het eerste antwoord en weer een rondje om het nieuwe antwoord.

Bedankt!

	Helemaal mee oneens			Helemaal mee eens	
	1	2	3	4	5
1. Ik vind het leuk om naar school te gaan	1	2	3	4	5
2. Ik zit in een leuke klas	1	2	3	4	5
3. In de klas wordt gepest	1	2	3	4	5
4. Ik trek met bijna al mijn klasgenoten op	1	2	3	4	5
5. Er zijn een paar klasgenoten waar ik altijd naast zit	1	2	3	4	5
6. Mijn mentor kent mijn naam	1	2	3	4	5
7. Ik voel me veilig op school	1	2	3	4	5
8. Ik weet altijd welk huiswerk gemaakt moet worden	1	2	3	4	5
9. Ik weet naar wie ik toe moet gaan als ik moeite heb met leren	1	2	3	4	5
10. Als ik iets niet weet over de gang van zaken ga ik naar mijn mentor	1	2	3	4	5
11. Tijdens de introductie had de mentor aandacht voor mij	1	2	3	4	5
12. Door de introductie weet ik beter hoe ik huiswerk moet maken	1	2	3	4	5
13. Ik vond het de eerste dag van de introductie spannend om naar school te gaan	1	2	3	4	5
14. Ik vond het de eerste lesdag spannend om naar school te gaan	1	2	3	4	5
15. Door de introductie heb ik mijn klasgenoten goed leren kennen	1	2	3	4	5

16. Tijdens de introductie heb ik alle informatie
gekregen die ik nodig had

1   2   3   4   5

17. Tijdens de introductie heb ik kunnen laten zien
wat ik goed kan

1   2   3   4   5

18. Het leukste onderdeel van de introductie was:.....
.....

19. Door dit onderdeel heb ik mijn klasgenoten goed leren kennen.....
.....

20. Door dit onderdeel heb ik de school goed leren kennen.....
.....

21. Welk cijfer geef je introductie? Licht toe waarom je dit cijfer geeft.....

.....
.....
.....